

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΩΝ

ΜΙΚΡΩΝ ΕΛΛΗΝΟΠΑΙΔΩΝ

ΥΠΟ
ΧΑΡΙΣΙΟΥ ΠΑΠΑΜΑΡΚΟΥ

*Εἰ γὰρ λαβὼν ἕκαστος ὅτι δύναιτό τις
χρηστὸν διέλθοι τοῦτο καὶ κοινὸν φέροι
πατρίδι, κακῶν ἂν αἱ πόλεις ἐλασσόνων
πειρώμεναι τὸ λοιπὸν εὐτυχοῖεν ἂν.*

ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1897

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐκατὸν ἑβδομήκοντα χιλιάδες παιδιά ἀπὸ ἕξ μέχρι δέκα ἐτῶν φοιτῶσι νῦν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως τῆς ἐλευθέρας καὶ διακόσια πενήκοντα χιλιάδες εἰς τὰ τῆς δούλης Ἑλλάδος. Τὰ βιβλία, τὰ ὅποια ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα φοιτήσεως αὐτῶν μέχρι τῆς τελευταίας, ἐπὶ τετραετίαν ὄλην, ἀνά χεῖρας ἔχουσιν, εἶνε τὰ ἀναγνωστικά. Ἐντεῦθεν ἀριδῆλως καταφαίνεται ὅτι δὲν εἶνε ὄλως ἀδιάφορον πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἂν ταῦτα εἶνε μετὰ τινος ἐπιστημοσύνης ὑπ' ἀνδρῶν ἐπιστημόνων καὶ σπουδαίων συντεταγμένα ἢ εἰκῆ καὶ ἀλογίστως ὑπὸ ἀπαιδύτων καὶ τῶν τυχόντων συγκεκαττυμένα.

Παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσι πάγκοινον εἶνε τὸ δόγμα καὶ πασίγνωστον ὅτι ἐν καλὸν ἀναγνωστικὸν βιβλίον εἶνε μία εἰρηνικὴ κατάκτησις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅτι ἐν τοῖς βιβλίοις τούτοις πιστότατα ἀντικατοπτρίζεται ἅμα μὲν ἡ κατάστασις τῶν σχολείων τῶν διαφόρων λαῶν, ἅμα δὲ ἡ οὐσία καὶ ἡ ποιότης τῆς παιδείας, ἣ καὶ ἐκασταχοῦ ἀνεπτυγμένα καὶ κρατοῦσαι κοινωνικαὶ τάξεις παρέχουσι τῷ λαῷ. Οὗτος δὲ ἀκριβῶς εἶνε καὶ ὁ λόγος, δι' ὃν παρὰ τοῖς ἔθνεσι τοῖς προηγμένοις ἐν τῷ πολιτισμῷ ἢ σύνταξις τῶν τοιούτων βιβλίων θεωρεῖται ὡς ἔργον ὑψίστης σπουδαιότητος καὶ ὑπολαμβάνεται ὡς ὑποχρέωσις σεμνὴ καὶ ἱερὰ τῶν δεινοτάτων ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ τῇ σχολικῇ καὶ τῶν ἀκροτάτων ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῇ παιδαγωγικῇ καὶ τῇ λοιπῇ μαθήσει τῇ ἀνθρωπικῇ.

Ἀδιάφορον πρὸς τὴν ἐθνικὴν παιδείαν δὲν εἶνε, ἂν ἐν τοῖς πρώτοις βιβλίοις τῶν παιδῶν ἐνὸς ὄλου ἔθνους ἢ γλῶσσα εἶνε ἀγοραία καὶ ἀνώμαλος ἢ εὐγενὴς καὶ ὁμαλή. Ἀσήμαντον διὰ

τὴν ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν δὲν εἶνε, ἂν τὸ περιεχόμενον τῶν τοιούτων βιβλίων εἶνε εὐτελές, ταπεινόν, μωρὸν καὶ ἀντιπαιδαγωγικόν, ἢ γενναῖον, ὑψηλόν, σπουδαῖον καὶ παιδευτικόν. Ἀδιάφορον πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξιν δὲν εἶνε, ἂν ἡ οἰκονομία τῆς ὕλης τῶν τοιούτων βιβλίων εἶνε κακότεχνος καὶ ἀλόγιστος ἢ ἔντεχνος καὶ λελογισμένη.

Ἡ Μεθοδικὴ ἀνεκήρυξε τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν μικρῶν παίδων, καὶ ἰδίως τὸ πρῶτιστον αὐτῶν, τὸ Ἀλφαβητάριον, ὡς τὸ μᾶλλον δυσεπίλυτον πρόβλημα αὐτῆς. Καὶ δικαίως· διότι πᾶσα λέξις, πᾶσα πρότασις γραφομένη ἐν τοῖς τοιούτοις βιβλίοις εἶνε, ἢ μᾶλλον πρέπει νὰ εἶνε, ἀπόρροια βαθείας καὶ γνησίας ἀνθρωπικῆς παιδείας καὶ ἀπαύγασμα συμπάσης τῆς Παιδαγωγικῆς, συμπάσης τῆς Διδακτικῆς, συμπάσης τῆς Μεθοδικῆς. Κατὰ πᾶσαν λέξιν, κατὰ πᾶσαν πρότασιν γραφομένην ἐν αὐτοῖς πρέπει συγχρόνως καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάμπολλα καὶ σπουδαιότατα ὁ γράφων νὰ ἔχη ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ παρόντα. Πρέπει συγχρόνως καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ νὰ ἔχη ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ παρόντα τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ὅλης παιδείας, τὰ ποικίλα ἐπιστημονικὰ μέσα τὰ συντελοῦντα εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, τὸν καιρὸν τὸν ἐκάστοτε πρόσφορον πρὸς χρησιμοποίησιν ἐκάστου τῶν ποικίλων τούτων ἐπιστημονικῶν μέσων, τὴν ἔμφρονα καὶ λελογισμένην ἀλληλουχίαν πάντων τούτων, τὴν βαθμίδα τῆς ἀναπτύξεως, εἰς ἣν ἐκάστοτε διατελοῦσι τὰ φιλομαθοῦντα παιδάρια, τὴν δύναμιν τῆς ἀντιλήψεως, τὸ εἶδος τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τὴν ἰδιοφυίαν καὶ ἰδιορρυθμίαν ἐκάστης τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τῶν εἰς ἐκάστην ἡλικίαν προφαινομένων, τὴν ποικίλην παιδευτικὴν δύναμιν, ἣν ἕκαστον τῶν ποικίλων στοιχείων, ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ὁποίων συναποτελοῦνται τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία, κέκτηται, καὶ τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἔντασιν τῆς ἠθοποιοῦ καὶ ἀνδροποιοῦ δυνάμεως τῆς ἐγκατακεκλεισμένης ἅμα μὲν ἐν τῷ συνόλῳ πάντων τούτων τῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεργομένων στοιχείων, ἅμα δὲ ἐν τῇ παντοδαπῇ ἐγκαταπλοκῇ αὐτῶν.

Πατὴρ παίδων γενόμενος καὶ διδάσκαλος ἐπὶ μακρότατον χρόνον διατελέσας ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ σπουδάσω πῶς τὴν

παιδικήν ψυχὴν. Ἀσχοληθεὶς δὲ τὸ κατὰ δύναμιν καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν κατὰ τὴν παιδείαν τῶν παίδων ποικίλων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων συνέταξα πάντα τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τὰ ἀναγινωσκόμενα ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν σχολείοις τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως κατὰ τινὰς ἐπιστημονικὰς ἀρχάς, ἃς ἡ μικρὰ μου πεῖρα καὶ αἱ ὀλίγαι μοῦ μελέται ὡς ὀρθότερας μοὶ ὑπέδειξαν. Τέλειον καὶ ἀμώμητον τὸ ἔργον μου βεβαίως δὲν εἶνε. Θὰ ἦτο ἐθνικὴ ἀρά, ἂν πᾶσα ἢ ἐν τοῖς τοιούτοις πρόοδος τοῦ ἔθνους ἡμῶν κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς ἐν τῷ μέλλοντι παρατάσεως τοῦ βίου αὐτοῦ ἐγκατεκλείετο ἐν τούτοις τοῖς ἐμοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις. Εἶνε ὁμως ὅπωςδὴποτε κατὰ τινὰς ἐπιστημονικὰς ἀρχὰς συντεταγμένα, καὶ κατὰ τοῦτο τοῦλάχιστον δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὑπερέχουσι πάντων τῶν ἐν ἡμῖν ἀνακυκλουμένων τοιούτων, ἅτινα εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε ὑπὸ τῶν τυχόντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συρραπτόμενα ἄφθονα εἰς τὸ μέσον ἡμῶν ἀπὸ τίνος χρόνου πανταχόθεν ἐπιπροχέονται.

Τὰ οὕτως συντεταγμένα ἀναγνωστικὰ μου βιβλία τρεῖς μέχρι τοῦδε ὑποβληθέντα εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν τελουμένους διαγωνισμοὺς τῶν διδακτικῶν βιβλίων τρεῖς ἀπερρίφθησαν, ὅλως τῇ ἀληθείᾳ ἀδίκως καὶ — κατὰ τὴν ἐμὴν τοῦλάχιστον γνώμην — οὐχὶ πρὸς βελτίωσιν καὶ ἐξύψωσιν τῆς παρ' ἡμῖν χαμαὶ κειμένης παιδείας τοῦ λαοῦ ἡμῶν. Τέλεια — ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν — καὶ ἀμώμητα βεβαίως δὲν ἦσαν τὰ βιβλία μου ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἀτελέστερα πάλιν καὶ ἀμαρτωλότερα τῶν βιβλίων τῶν εἰκαιότερων τῶν παρ' ἡμῖν γραμματοδιδασκαλιδῶν, ὧν τὰ βιβλία ἐβραβεύθησαν κατὰ τοὺς ἀλλοκότους τούτους διαγωνισμοὺς, βεβαίως οὔτε ἦσαν οὔτε ὑπ' οὐδενὸς τῶν παρ' ἡμῖν περὶ τὰ γράμματα ἀσχολουμένων εἶνε δυνατόν ποτε νὰ πιστευθῇ ὅτι ἦσαν. Εἶνε δυστυχῶς σμικρὸν τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ γνωρίζομεν πολὺ καλὰ ἀλλήλους. Οὐδεὶς δὲ τῶν παρ' ἡμῖν ποιᾶν τινὰ κοινωνίαν πρὸς τὰ γράμματα ἐχόντων εἶνε δυνατόν ποτε νὰ πιστεύσῃ ὅτι τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα χαμαιδιδασκάλων πάντων, ὧν τὰ βιβλία κατὰ τοὺς διαγωνισμοὺς τούτους ἐβραβεύθησαν, ἢ ὑποστάθμη εἶμαι ἐγώ, οὔτινος τὰ βιβλία ἀπερρίφθησαν.

Τρεῖς ἐκθέσεις ὑπὸ τριῶν κριτικῶν ἐπιτροπῶν ἐγράφησαν διὰ τὰ τρεῖς καταδικασθέντα ἀναγνωστικά μου ταῦτα βιβλία. Τούτων ἀναλυτικωτάτη πασῶν εἶνε ἡ πρώτη φέρουσα τὰς ὑπογραφὰς τῶν κ. κ. Ι. Σιμοπούλου, Ι. Ἀργυριάδου, Ι. Πρωτοδίκου, Σ. Δουκάκη, καὶ Κ. Ζησίου. Ἡ δευτέρα παρὰ τὸν νόμον δὲν ἐδημοσιεύθη εἰσέτι· ἐπομένως μοὶ εἶνε ἄγνωστον τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Ἡ δὲ τελευταία φέρουσα σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας κ. Χρ. Παπαδοπούλου εἶνε βραχυτάτη τις ἐπανάληψις ὀλιγίστων ἐκ τῶν ἀπειροπληθῶν καταδικαστικῶν παρατηρήσεων τῆς πρώτης.

Ἐπὶ πάμπολλα ἔτη ὡς διευθυντῆς διαφόρων διδασκαλείων διδάξας πρὸς τοῖς ἄλλοις παιδαγωγικοῖς καὶ μεθοδικοῖς μαθήμασι καὶ περὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων καὶ ὑπόχρεως ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός μου νὰ παρακολουθῶ τὰ ἐκάστοτε παρ' ἡμῖν προφαινόμενα τοιαῦτα βιβλία, πολλάκις ἐσκέφθην τὰ σμικρὰ πορίσματα τῶν ὀλίγων μου παρατηρήσεων καὶ μελετῶν ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀντικειμένου νὰ ἐκθέσω δημοσίᾳ, βλέπων — ὅσον ἐγὼ ἐννοεῖται ἡδυνάμην νὰ βλέπω — ὅτι τοῦτο ἠγνοεῖτο τέλεον ὑπὸ τε τῶν παντοδαπῶν ἀλφαβητάριογράφων καὶ ἀναγνωσματαριογράφων, τῶν πανταχόθεν κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐκπαιδεύσεως ἀγεληδὸν ἐκάστοτε κατασκηπτόντων, καὶ ὑπὸ τῶν ποικιλομόρφων κριτῶν αὐτῶν, τῶν προπετῶς ἄγαν πολλαχόθεν ἐκάστοτε εἰς τὸ σεμνὸν τοῦτο ἔργον εἰσπηδώντων· ἀπετρεπόμεν ὁμῶς πάντοτε φοβούμενος μὴ ὁ συνήθης θεωρητικὸς τύπος, καθ' ὃν ἔδει νὰ διατυπωθῶσι ταῦτα, φύσει ξηρὸς καὶ ἀφηρημένος, καθίστα ἀπροσπέλαστον τὸ ἔργον, ὅτε ἐξεπήδησεν εἰς τὸ μέσον ἡμῶν ἡ ἄνω ῥηθεῖσα ἀναλυτικωτάτη ἔκθεσις τῶν κ. κ. Ζησίου, Ἀργυριάδου καὶ τῶν λοιπῶν ὁμοτίμων αὐτοῖς κριτῶν.

Ἡ ἔκθεσις τῶν κυρίων τούτων γέννημα πρωτοφανοῦς — καὶ παρ' ἡμῖν ἀκόμη — ἀμαθείας, ἀπειροκαλίας καὶ παχυνοίας, εἶνα εἰς ταῦτα μόνον περιορισθῶ, ἦτο αὐτόχρημα ὕβρις πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ ὄνειδος τῶν παρ' ἡμῖν γραμμάτων, τὸ ἐπιστη-

μονικῶς ὀρθὸν καταρρυπαίνουσα καὶ ἐκφραυλίζουσα, τὸ ἐπιστημονικῶς ἐσφαλμένον καλλωπίζουσα καὶ ἀποσεμνύνουσα· παρέχουσα δ' ὅμως ἀφθονίαν παραδειγμάτων τοῦ τε ἐπιστημονικῶς ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἐπιστημονικῶς ἡμαρτημένου ἠδύνατο κάλλιστα νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς βάσις εὐρείᾳ καὶ ἀσφαλῆς τελείας τινὸς καὶ ζώσης περὶ τῶν κατὰ τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων παντοίων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων πραγματείας, δυναμένης ἅμα μὲν νὰ ἐξεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φιλομαθούντων, ἅμα δὲ νὰ παράσχῃ τοῖς εὐπαιδεύτοις ἀφορμὴν πρὸς ὀρθὴν ἐκτίμησιν καὶ ἐμβριθῆ μελέτην τῶν τοιούτων ζητημάτων.

Τούτου οὕτω τυχόντος εὐκαιρον ὑπέλαβον νὰ ἐργασθῶ ὑπὲρ τῆς ὄντως τοῦ ἀρχικοῦ μου σκοποῦ, νὰ ἐκθέσω δηλ. δημοσίᾳ τὰς περὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων ὀλίγας μου σκέψεις, μὴ φοβούμενος πλέον τὴν ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ ἀφηρημένης διατυπώσεως τελείαν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεώς μου ταύτης. Ἡ ἐκθεσις αὕτη τῶν χαριεστᾶτων κριτῶν ἡμῶν παρέχουσα ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ παραδείγματα τοῦ ἐπιστημονικῶς ὀρθοῦ καὶ ἡμαρτημένου θὰ ἐνέθετεν εἰς τὰς ἀφηρημένας ἐπιστημονικὰς θεωρίας αἷμα καὶ σάρκα καὶ ὅστ' αὐτὴ καὶ οὕτω θὰ ἐγίνετο τὸ ὄλον ζῶόν τι ἔμφυχον καὶ κινούμενον καὶ βοῶν, αἰείποτε ἀκμαῖον τὸ ἐνδιαφέρον ἐν τοῖς φιλομαθοῦσιν ἐκκαλοῦν.

Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τούτου ἐχρησιμοποίησα πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς ἀπειροπληθεῖς κριτικὰς δῆθεν ἀποφάνσεις τῶν παραξένων τούτων κριτῶν καὶ δὴ ὡς ἐξῆς· Ἔλαβον ἀνὰ μίαν πάσας ταύτας, ἀνέλυσα ἐπιστημονικῶς τὴν ἀξίαν, κατέδειξα τὴν οὐσίαν καὶ ἐχαρακτήρισα τὴν ποιότητα αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα ἐξέθηκα, ἀφορμώμενος ἐξ ἐκάστης αὐτῶν, τὰς οἰκείας ἐκάστοτε καὶ προσηκούσας ἐπιστημονικὰς θεωρίας, ἀναλογιζόμενος ὅτι ὁ φιλομαθῶν ἔχων οὕτως ὑπ' ὄψιν ἐκάστοτε τὰ παρ' ἄλληλα παρατιθέμενα καὶ ἀλλήλοις ἀντικείμενα παραδείγματα τοῦ τε ἐπιστημονικῶς ἡμαρτημένου καὶ ἐπιστημονικῶς ἀληθοῦς, μεγίστην εὐκολίαν καὶ ἀρκετὴν εὐφροσύνην θὰ ἠσθάνετο παρακολουθῶν

τὴν θεωρίαν τῶν ἐκάστοτε προφαινομένων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων ὅσον ἀφηρημένη, ὅσον πολύπλοκος, ὅσον διεξοδική καὶ ἂν ἦτο αὕτη.

* Ἄν ἐπρόκειτο ἀμυνόμενος ἀπλῶς ὑπὲρ τῆς βαναύσως περιουρισθείσης ἐπιστημονικῆς ἀληθείας νὰ καταδείξω τὴν πρωτοφανῆ ἀμάθειαν καὶ ἀπειροκαλίαν καὶ παχύνοιαν τῶν κυρίων τούτων κριτῶν, ἀρκετὸν θὰ ἦτο νὰ ἀνεδημοσίεουον αὐτὴν ταύτην τὴν ἔκθεσιν αὐτῶν, ὡς ἔχει, ἄνευ οὐδεμιᾶς παρατηρήσεως, ἄνευ οὐδενὸς σχολίου. Ἡ φαυλότης αὐτῆς εἶνε τοιαύτη καὶ τοσαύτη, ὥστε καὶ ὁ δυνάμενος νὰ ἀναγνώσῃ μόνον καὶ ὁ ἔχων νοῦ σταλαγμὸν ἓνα μόνον καὶ ὁ ἐν τῇ ἀγορᾷ τραφεὶς ἀκόμη θὰ ἠδύνατο ταύτην ἀναγινώσκων νὰ κατανοήσῃ τὸ μέγεθος τῆς ἀμαθείας, τῆς ἀπειροκαλίας καὶ παχυνοίας τῶν γραψάντων καὶ ὑπογραψάντων αὐτῆν· διαφλεγόμενος ὁμοίως ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ συντελέσω τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν περιστολὴν τοῦ ἐσχάτως ὑπερπλεονάσαντος παρ' ἡμῖν κακοῦ, τοῦ νὰ θεωρῆται τὸ ἔργον τῆς συγγραφῆς καὶ τῆς κρίσεως τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν μικρῶν παιδῶν ὡς ἔργον δυνάμενον νὰ συντελεσθῇ ὑπὸ τῶν εἰκαιοτάτων χαμαιδιδασκάλων, τῶν δυναμένων νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι μόνον καὶ τῶν γινωσκόντων ξηρούς τινὰς γραμματικούς καὶ συντακτικούς κανόνας μόνον, καὶ θεωρῶν ὡς ἔργον ὑψίστης ἐθνικῆς ὠφελείας τὸ νὰ καταδειχθῇ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ σπουδαιοτάτη σημασία, ἣν κέκτηνται τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία εἰς τὴν καθόλου ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους, ὑπολαμβάνων δὲ προσέτι ὡς καθῆκον ὕψιστον πρὸς τε τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸ ἔθνος νὰ ὑποδείξω — ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών μου — ὁποῖά τινα πρέπει νὰ εἶνε τὰ πρῶτα βιβλία τὰ παρεχόμενα εἰς τὰς χεῖρας τῶν νεαρῶν παιδῶν, ἐὰν μέλλωμέν ποτε καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς νὰ καταλογιζώμεθα καὶ γενναῖόν τι ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως νὰ καταπράξωμεν, ἀνέλαβον τὴν συγγραφὴν τῆς παρούσης πραγματείας. Αὕτη οὐδὲν τῶν παμπόλλων καὶ παντοδαπῶν στοιχείων, ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ὁποίων συγκροτοῦνται τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία, ἄθικτον ἐγκαταλείπουσα, ἐκχέεται εἰς τὰ οὐσιωδέστατα τούτων μετὰ πάσης τῆς δυνα-

τῆς ἀκριβολογίας, ἐναργέστατον εἶπερ τι καὶ ἄλλο καθιστῶσα ὅτι οὔτε ἡ συγγραφή τῶν τοιούτων βιβλίων ἐκ τῶν εὐχερεστάτων εἶνε οὔτε ἡ περὶ αὐτῶν κρίσις τοῦ τύχοντος ἔργον εἶνε οὔτε ἀδιάφορον ὅλως πρὸς τὸν ἐθνικὸν βίον εἶνε ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία ἢ ἀπαξία αὐτῶν.

Ἡ πραγματεία μου αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μερῶν. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος γίνεται λόγος περὶ τῆς οὐσίας ἐν γένει τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ περὶ τῆς χρηστῆς καὶ φαύλης ποιότητος αὐτῶν, διαφωτιζομένων πάντων τῶν οἰκείων τούτοις ἐπιστημονικῶν θεμάτων διὰ παραδειγμάτων εἰλημμένων ἐκ τε τῶν ἀναξίως βραβευθέντων καὶ ἐκ τῶν ἀδίκως ἑκατά τὸν ἄνω μνημονευθέντα διαγωνισμὸν καταδικασθέντων βιβλίων. Ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει γίνεται λόγος εἰδικῶς περὶ ἐκάστου τῶν ἐμῶν καταδικασθέντων ἐλληνικῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων, περὶ τοῦ ἐμοῦ δηλ. καταδικασθέντος ἐλληνικοῦ Ἀλφαβηταρίου καὶ τῶν ἐμῶν καταδικασθέντων ἐλληνικῶν ἀναγνωσματαρίων πασῶν τῶν τάξεων τῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδείσεως, τιθεμένης ὡς βάσεως τῆς ἐπιστημονικῆς περὶ τῶν κατὰ τὰ βιβλία ταῦτα ἐρεύνης τῆς ἐκθέσεως τῶν ἄνω μνημονευθέντων χαριεστάτων κριτῶν ἡμῶν. Ἐν τῷ τρίτῳ μέρει περιλαμβάνονται τέσσαρες ἐπιστημονικαὶ μονογραφίαι περὶ τῶν τεσσάρων οὐσιωδεδεστάτων στοιχείων, ἐξ ὧν συναποτελοῦνται τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων, εἰς δύο βιβλία διηρημένα. Τὸ πρῶτον βιβλίον περιλαμβάνει μίαν μονογραφίαν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « τὸ ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν πνεῦμα ἐν τῷ φυσιογνωστικῷ στοιχείῳ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν μικρῶν ἐλληνοπαίδων », ἐν ἧ ἅμα μὲν καταδείκνυνται αἱ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς δοκιμωτέρων ἄλλοεθνῶν σοφῶν γνῶμαι περὶ τῆς ἐξόχου παιδευτικῆς δυνάμεως τῶν φυσιογνωστικῶν μὲν ἐν γένει, τῶν ζωογνωστικῶν δὲ ἰδίως μαθημάτων, ἅμα δὲ ἐκτίθενται ἐν ποιᾷ τινι συστηματικότητι καὶ λεπτομερείᾳ αἱ περὶ τοῦ ψυχικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου τῶν ζώων παρατηρήσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ποῦ μὲν αἱ αὐταί, ποῦ δὲ καὶ ἀνώτεροι τῶν παρα-

ρατηρήσεων τῶν καθ' ἡμᾶς περὶ τὰ τοιαῦτα σοφῶν καταφαι-
νόμεναι. Τὸ δεύτερον βιβλίον ἐπιγραφόμενον « τὸ ἐθνικὸν καὶ
θρησκευτικὸν πνεῦμα ἐν τῷ ἠθοποιῷ στοιχείῳ τῶν ἀνα-
γνωστικῶν βιβλίων τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων » περι-
λαμβάνει τρεῖς μονογραφίας ὑπὸ τάσδε τὰς ἐπιγραφάς· « Οἱ
Αἰσώπειοι μῦθοι », ἐνθα καταδείκνυται ἅμα μὲν ἢ μετὰ τῶν
Ὀμηρικῶν ἐπῶν συγγένεια αὐτῶν, ἅμα δὲ ἢ ἐκ τοῦ παναρ-
χαίου καὶ ἀδόλου ἑλληνικοῦ πνεύματος ἄμεσος αὐτῶν προέ-
λευσις καὶ γνησία αὐτῶν καταγωγή· « Τὰ παραμύθια », ἐνθα
μετὰ λεπτομερῆ τινα ἀνάλυσιν τῶν περὶ τῆς παιδευτικῆς δυνά-
μεως αὐτῶν παντοίων γνωμῶν τῶν δοκιμωτέρων παιδαγω-
γῶν καὶ φιλοσόφων τοῦ τε ἀρχαίου καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς κό-
σμου καταδείκνυται τὸ ἀντιπαιδαγωγικὸν τῆς δι' αὐτῶν παι-
δείας τῶν νεαρῶν παίδων, καὶ τελευταῖον « Αἱ πρῶται ἠθικαὶ
καὶ θρησκευτικαὶ ιδέαι », ἐνθα ἀναγράφονται περὶ ἐκάστης
τούτων τὰ ἐν τε ταῖς Ἀγίαις Γραφαῖς καὶ τοῖς Ἑλλησι ποιη-
ταῖς καὶ συγγραφεῦσι φερόμενα χωρία, περιληπτικῶς προτασ-
σομένου ἐκάστοτε ἐν τῇ καθωμιλημένῃ γλώσσει τοῦ περιεχο-
μένου αὐτῶν. Ἐν τῇ μονογραφίᾳ ταύτῃ καταδείκνυται ἅμα μὲν
ἢ ἀγιότης καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐκάστης τῶν ἠθικῶν καὶ θρησκευ-
τικῶν τούτων ιδεῶν, ἅστινας πρέπει οἱ νεαρώτατοι τῶν εἰς τὰ
σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως φοιτῶντες, οἱ ἀναγνω-
σται τῶν Ἀλφαβηταρίων, νὰ γνωρίσωσιν, ἅμα δὲ ἢ ἐν τῷ ὑψηλῷ
τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἔργῳ κοινοπραγία τῶν Ἀγίων Γραφῶν καὶ
τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Τὸ τρίτον τοῦτο μέ-
ρος, τὸ περιλαμβάνον τὰς τέσσαρας ταύτας μονογραφίας, ἀπο-
τελεῖ τὸν δεύτερον τόμον τῆς παρούσης πραγματείας, ἐνῶ τὸ
πρῶτον καὶ δεύτερον μέρος ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον τόμον αὐτῆς.

Τίς εἶνε ἢ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῆς πραγματείας ταύτης ἄλλοι
εἶνε ἀρμόδιοι νὰ κρίνωσι. Τίνα ἐπίδρασιν θὰ ἀσκήσῃ αὕτη ἐπὶ
τῆς ἐθνικῆς παιδείας ἐγὼ δὲν εἶμαι ὁ κατάλληλος νὰ ὑπολο-
γίσω. Ἐγὼ δύναμαι ἐνταῦθα νὰ εἶπω μόνον ὅτι ἢ σφοδροτάτη
ἀποστροφή, ἣν αἰσθάνομαι πρὸς τὰ ἀνοσιουργήματα, τὰ ἐπὶ τῶν
ἡμερῶν ἡμῶν ἐν τῇ παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσει τελούμενα, καὶ ὁ

διάθερμος πόθος τοῦ νὰ συντελέσω — ὄση μοι δύναμις — εἰς τὴν ἐξύψωσιν ταύτης, ἐπὶ τὸ ἐπιστημονικώτερον, τὸ ἐθνικώτερον καὶ τὸ θρησκευτικώτερον μεταπλασσομένης, ὑπηγόρευσαν τὴν σύνταξιν τῆς πραγματείας ταύτης.

Εἰλικρινῶς ὁμολογῶ ὅτι πολὺ ἐπεθύμουν νὰ ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ πάντων τῶν περὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἀσχολουμένων ὅτι ἡ σύνταξις καὶ ἡ κρίσις τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν μικρῶν παιδῶν εἶνε ἔργον σπουδαιότατον καὶ ἐπιχείρησις ὑπερβαίνουσα τὰς δυνάμεις τοῦ τυχόντος χαμαιδιδασκάλου. Πολὺ ἐπεθύμουν ἐν εὐρυτέρῳ κύκλῳ νὰ κατανοηθῆ ὅτι οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς δὲν εἶνε ἀποθήκη ξηρῶν γραμματικῶν καὶ συντακτικῶν κανόνων, ἀλλ' εἶνε ταμεῖον σοφίας ποικιλωτάτης καὶ βαθυτάτης καὶ ἠθικότητος ἀγνοτάτης καὶ ὑψηλοτάτης. Πολὺ ἐπεθύμουν ὑπὸ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν παρ' ἡμῖν περὶ τὰ γράμματα καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ἀσχολουμένων βαθύτατα νὰ πιστευθῆ ὅτι τὰ Ἱερὰ ἡμῶν βιβλία δὲν εἶνε δύστηνόν τι καὶ κακόζηλον μέσον βίου καὶ διαίτης τῆς παρ' ἡμῖν ἐν ἀμαθείᾳ πρωτοφανεῖ καὶ ἐπονειδίστῳ μολυνομένης ἱερατικῆς τάξεως, ἀλλ' εἶνε πηγὴ διαυγεστάτη σοφίας βαθυτάτης καὶ ἠθικότητος ἀγνοτάτης· ὅτι τὰ Ἱερὰ ἡμῶν βιβλία καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς εἶνε ἐντελῶς τὰ αὐτά, τέλεον ἰσοδύναμα ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, κοινὴν τὴν καταγωγὴν ἔχοντα, ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἀπορρέοντα, τῶν αὐτῶν ἀκτίνων τῆς θείας Μεγαλειότητος ἀντανάκλασις, τῶν ἀκτίνων τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἀπὸ κοινοῦ τὸν νοῦν τῆς ἀνθρωπότητος φωτίζοντα καὶ ἐξ ἴσου τὸ ἦθος αὐτῆς ἐξανθρωπίζοντα.

Ἄν ἡ πραγματεία μου αὕτη συντελέσῃ πως εἰς τὴν διάδοσιν καὶ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν γενναιοτάτων τούτων καὶ πάσης ὀρθῆς παιδείας ἀρχοειδέσττων ἀληθειῶν, καλῶς ἡ ἀρχικὴ μου πρόθεσις καὶ ὁ τελικός μου σκοπὸς ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ἄν δὲ οὐδαμῶς πρὸς τοῦτο συντελέσῃ, εὐχομαὶ ἐκ μέσης καρδίας ἄλλοι δεξιώτεροι ἐμοῦ καὶ τελειότερον παρεσκευασμένοι νὰ ἐπιτύχωσι τοῦτο.

Εἶνε ὑψίστη ἀνάγκη ἐν τῷ προσεχέστατῳ μέλλοντι ἡ ὅλη

τοῦ ἔθνους ἡμῶν παιδείσεις νὰ θεμελιωθῇ ἐπὶ τῶν γενναιοτά-
των καὶ τὰ μάλιστα ἠθοποιῶν καὶ ἀνδροποιῶν τούτων ἀλη-
θειῶν, ἂν μέλλῃ ποτὲ νὰ ἐξέλθωμεν ἐκ τοῦ βαράθρου, εἰς ὃ
πρωτοφανῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐθνῶν κακοπολιτεία καὶ πονη-
ροκρατία κατεκρήμνισεν ἡμᾶς, καὶ νὰ μὴ ἀποσβεσθῇ τὸ κλει-
νὸν γένος τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς παναθλίας γενεᾶς ἡμῶν·
ἂν μέλλῃ νὰ ὀρθοποδήσωμέν ποτε καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ κόσμῳ
τούτῳ καὶ νὰ καταπράξωμέν τι ἀντάξιον τῶν μεγάλων ιστορι-
κῶν παραδόσεων τοῦ ἔθνους ἡμῶν καὶ ἀνάλογον τῶν πολλῶν
καὶ εὐγενῶν δυνάμεων τῶν συμφύτων τῇ φυλῇ ἡμῶν.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΠΕΙΣΙΩΝ